

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
INTERDISZCIPLINÁRIS DOKTORI ISKOLA
A KORMÁNYZÁS TERÜLETI, TÖRTÉNETI ÉS TÁRSADALMI DIMENZIÓI
DOKTORI PROGRAM

VALLÁS ÉS KORMÁNYZAT KÍNÁBAN

(A bölcséleti filozófiai-vallási rendszer hatása a XXI. századi kínai politikai rendszerre)

PhD értekezés tézisei

Témavezető:

Dr. Hosszú Hortenzia, egyetemi docens

Dr. Kákai László, habilitált egyetemi docens

Készítette:

Kasznár Attila

Pécs, 2014

A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

Kína egyre népszerűbb témává válik a nyugati kultúra országaiban ugyanúgy, mint Magyarországon. Egyre több és több, hol tudományos alapossággal elkészített, hol már-már a kommersz kategóriába hajló írás lát napvilágot, amelyek egytől-egyig a Kínai Népköztársasággal kapcsolatos információkat zúdítanak az olvasóra. Joggal merül fel a kérdés, hogy ha az ázsiai államról szóló művek garmadája áll az érdeklődők rendelkezésére, akkor minek egy újabb írással bővíteni ezt a már egyébként is oly színes palettát. Az indok lehet igen egyszerű, hiszen „*ez a világ legizgalmasabb országa.*”¹ Kína, a földrésnyi területen elterülő ősi állam ugyanis rendkívül sokszínű képet mutat. A világ legnépesebb országának földrajzi változatosságán túlmenően, a szélsőséges gazdasági különbségek, a gasztronómiai és nemzetiségi eltérések mellett számtalan egyéb érdekesség nyújthat alkalmat az óriási ázsiai ország tanulmányozására.

Ugyanakkor a Kínai Népköztársaság a nemzetközi folyamatok egyre meghatározóbb szereplője, amelyet gazdasági, politikai és mindinkább katonai potenciálja is arra predesztinál, hogy a világ egyik vezető nagyhatalmává váljon. A Kínai Népköztársaság rendelkezik a legjelentősebb devizatartalékkal a világ államai közül, valamint világszerte a legnagyobb állampapír felvásárlóként tartják számon. Kína már a világgazdasági válság 2008-as kezdete előtt is döntő piaci súllyal bírt a világban, azonban a válságot – úgy tűnik – idáig sikeresen átvészelve, a belső és külső konfliktusokat megfelelően kezelve még tovább növelte a nemzetközi gazdaságban betöltött szerepét.

Kína, bár mindinkább közhelynek mutatkozik a kijelentés, az elmúlt évtizedek – Deng Xiaoping által útjára indított – radikális reformfolyamatainak hatására nagyhatalommá vált. Mi áll a siker hátterében? Mi vezetett oda, hogy egyáltalán feltehetővé váltak a fentebbi kérdések, és megjelenhetett az a gondolati sík, hogy a korábbi gyarmatosító – nyugati – államok gazdasági-politikai helyzete meginoghat? Mi vezethetett el odáig, hogy a Kínai Népköztársaság három évtized alatt a világ második számú gazdaságává, valamint világszintű nagyhatalmi tényezővé vált?

Számtalan kutató adott már választ a fenti kérdésre, amikor a „sajátos kínai szocializmust” vagy éppen a „kínai típusú kommunizmust” jelölte meg a siker kulcsaként. A 2000-es évek

¹ Hirn, Wolfgang (2006): Kína, a nagy falat. HVG Kiadó. Budapest. pp. 9.

második felében azonban egy olyan új fogalom kezdett terjedni a szakértők között, ez pedig a „kínai modell” volt, amely egy rendkívül szerteágazó, sokszor pontosan nem is definiált, sokrétű összetevőket magába foglaló elnevezés. A „kínai modell” fogalmi bevezetése – a korábbi, elsősorban a szocializmus és a kommunizmus túlzóan szűkítő fogalmi keretei között mozgó, tipizáló leírásokhoz képest – új lehetőségeket teremtett a XXI. század Kínájának tényleges gazdasági, politikai, kulturális, valamint társadalmi alakulásai elemzésének során. Azonban a terminus technicus továbbra is rendkívül kiforratlannak mutatkozik, jelentősek hiátusai, amelyek nagymértékben növelik a téves következtetés esélyét.

A fogalom rendkívül összetett, szerteágazó meghatározását adja 2011-ben megjelent írásában Tálás Barna. Tálás szerint a „kínai modell” *„egy, a világméretű modernizációs folyamatba illeszthető felzárkózási modell, amely a világ legnagyobb népességű, legrégebb folyamatos civilizációval rendelkező, független országában, sajátos történelmi körülmények közepette alakult ki a kapitalista világfejlődés globalizációs szakaszában, s amely minden eddigi felzárkózási kísérletnél nagyobb eredményeket mutatott fel viszonylag rövid idő alatt a kínai nép és a világ előtt.”*²

Elmondható azonban, hogy a Kínai Népköztársasággal kapcsolatos tanulmányok lényegében nélkülöznek egy nagyon fontos tudományos aspektust, a filozófiai, vallásfilozófiai aspektust. A kulturális dimenzió figyelmen kívül hagyása azonban mind a gazdasági, mind a politikai elemzések készítésekor tévútra vezethet.

Nemcsak a magyar, de az európai – illetve a nyugati kultúrkörbe tartozó – szakértők is gyakran esnek abba a – kutatási eredményeiket alapjaiban befolyásoló – hibába, hogy a zsidó-keresztény kultúrkör hagyományaiból, valamint a globalizáció alapvető sztereotípiáiból kiindulva végzik a keleti nemzetekre vonatkozó elemzést. Azonban, a kultúraismeret hiátusa, illetve a kulturális dimenzió nélkülözése az elemzés során jelentős problémákat okozhat.

A 2008-ban kitört, a nyugati gazdaságot alapjaiban megrázó, azonban Kínát láthatóan csak minimálisan visszavető világválság számos okát feltárták, vagy feltárni vélték már a nemzetközi elemzők. A túltermelés, valamint az elhibázott hitelezés a válság gyakori indokai között szerepelnek, azonban az elemzések sorában ritka az olyan, amely a filozófiai vagy vallásfilozófiai dimenzióban keresné a válaszokat. Holott *„csak egy roppantul vulgáris történelmi materializmus tagadhatja az eszmék hatalmát, és állíthatja azt, hogy az eszmék*

² Tálás Barna (2011): Mi a „kínai modell”? In: Inotai András – Juhász Ottó (szerk.): Stratégiai Kutatások 2009-2010, I. Kötet, Kína Belső Viszonyai, Belső reformok, valamint a válság kezelése és következményei, A kínai modell fejlődése és következményei. Budapest. MTA Világgazdasági Kutatóintézet. pp. 311.

nem egyebek, mint csupán leplezett anyagi érdekek.”³ Isaiah Berlin örökérvényű gondolata az, amely megerősítést nyújt abban, hogy nem lehetséges egy nemzet társadalomszervezeti, történelmi és gazdasági életével kapcsolatosan felmerülő kérdéssorozatokról reális és objektív képet festeni csak abban az esetben, ha képesek és hajlandók vagyunk a kulturális és filozófiai háttérmozgásokat is megfelelő összefüggésbe hozni a materiális tényekkel.

A dolgozat maximálisan igyekszik követni Berlin útmutatását, és a kínai rendszer működőképességének filozófiai hátterét kívánja feltárni.

Visszatérve a Kína kutatás magyarországi pozícióira elmondhatjuk, hogy hazánkban is egyre több Kína tárgyú szakirodalmi alkotás jelenik meg, azonban a távol-keleti ország filozófia hátterével – a buddhista vonalat kivéve – gyakorlatilag Tőkei Ferenc 2000-ben bekövetkezett halála óta érdemben foglalkozó írás nem látott napvilágot.

Jelenleg Magyarországon a Kínával kapcsolatos kutatások mellőzik a Kínai Népköztársaságban zajló politikai és gazdasági folyamatok filozófiai, valamint vallásfilozófiai, vallási aspektusú megközelítését.

³ Berlin, Isaiah (1990): *Négy esszé a szabadságról*. Európa Könyvkiadó. Budapest. pp. 337.

PROBLÉMAFELVETÉS ÉS HIPOTÉZISEK

A dolgozat fő célja, hogy a fent jelzett, Magyarországon fennálló hiátust, ha csak részleteiben is, de megpróbálja pótolni, és rámutasson, hogy a Kínai Népköztársaság jelenlegi „*kínai típusú kommunista*” államberendezkedésének szilárd alapot biztosítanak az ország több ezer éves, családközpontú filozófiai-vallási hagyományai, amelyek egyben megteremtik annak a lehetőségét – a globalizáció folyamataiban részt véve –, hogy a nyugati társadalom válsága ellenére folyamatos fejlődést mutasson.

A kutatómunka kezdetén felállított hipotézisek:

I. A Kínában kialakult filozófiai-vallási rendszer teremtette meg a társadalmi alapokat ahhoz, hogy a Kínai Népköztársaság az egyik legprosperalóbb állammá vált, és a 2008-as világválságnak ellenállva, a korábban kormányzatilag, gazdaságilag, valamint társadalmilag jóval fejlettebbnek tekintett nyugati államok recessziója ellenére – köszönhetően a kormányzati struktúra filozófiai támogatásának – stabil fejlődést mutat.

A kínai társadalomfejlődést évszázadokon keresztül alapjaiban behatárolta saját filozófiai-vallási környezete. Az elsősorban a konfucianizmusra épülő filozófiai szisztéma nagyban hozzájárult, hogy a kínai legyen a leghosszabb folyamatos kultúrával és államisággal rendelkező nemzet. A filozófia-vallási háttér az egyik legerősebb, azonban nem kizáró tényező. Abban, hogy Kína évezredek keresztül meg tudta őrizni a nyelvet, az etnikum, a kultúra és az államiság folytonosságát, a filozófiai-vallási tényezőkön túlmenően számos egyéb földrajzi, kulturális és társadalmi tényező is közrejátszott. A támasz azonban egyben korlátot is jelentett, amelynek eredményeként a kínaiak nem tudtak túllépni bizonyos határokat. Ennek eredményeként a XV. évszázad elején még a világ vezető államának számító ország a XIX. század közepére félgymarmati sorba süllyedt. Azonban ugyanennek a filozófiai-vallási rendszernek a megléte teremtette meg a lehetőséget arra, hogy az 1970-es évek végétől a Deng Xiaoping nevével fémjelzett reformok folyamatosan érvényre jussanak, egészen addig, hogy a negyedik generációs pártvezetők már egy a nemzetközi szinten meghatározó államot vezethetnek, amely hamarosan az Amerikai Egyesült Államok elsőszámú kihívója lehet a nemzetközi politika színterén.

II. A Kínai Népköztársaságban a tradicionális filozófiai-vallási környezet ideális alapokat szolgáltat egy autoriter színezetű, sajátos, kínai kommunista kormányzati rendszer működtetéséhez, mivel a konfucianizmus az univerzum harmóniája érdekében kiépített autoriter társadalomszerveződés segítségével biztosítja a politikai hatalom legitimitását, valamint stabilitását.

A konfucianizmus olyan szoros, az autoritáson alapuló társadalmi viszonyrendszereket alakított ki, amelyek azt a célt szolgálják, hogy a politikai hatalom stabilitása biztosított legyen. A kínai társadalom úgy tekint az autoritás alapú hatalmi stabilitásra, mint amely az univerzum harmonikus működésének elengedhetetlen kelléke. A Kínában a mai napig meglévő, stabilitást jelentő bázis – amelyet az autoritással, mint pozitív dologgal kapcsolatos meggyőződés, illetve annak a tudata, hogy egy adott célra történő alkalmazása a feljebbvaló társadalmi cél kivitelezésének elsődleges biztosítója jelentenek – azonban mára teljesen kiveszett a nyugati kultúrából. Nyugaton az autoritásra gyakran a demokrácia és az individuum ellenségeként tekintenek. Amint azt a kiemelkedő keresztény gondolkodó, Molnár Tamás megfogalmazta, *„amit ma a nyugati társadalom „válságának” nevezünk, az az autoritás e két alkotóelemének⁴ meg nem értéséből fakad.”*⁵ Az évezredekken keresztül folyamatosan, sértetlenül jelen lévő és fejlődő, sajátos filozófiai-vallási környezet nagymértékben hozzájárult a kommunizmus kínai sikertörténetéhez. A tradicionális, családi alapú társadalomszerveződést nem csak a császárkori állami vezetés tudta hatalomstabilizáló tényezőként felhasználni. A császárkori Kína uralkodója nem csak egy monarcha volt, hanem egy személyben a kínai nemzet atyja is, aki – gyakran a monarchisztikus hatalmi tényezőnél erősebben ható – családfőként erős autoriter hatalmi bázissal is rendelkezett. Az 1911-es forradalmat követően a demokrácia kiépülésének objektív akadályaként jelentkezett az autoriter hatalomgyakorlás iránti igény, amelyet csaknem fél évszázad után a Kínai Kommunista Párt tudott biztosítani. A párt, amely többek között a közösségi birtoklás, valamint a nép tulajdona jelszavakkal képes saját programját definiálni óriási előnnyel bír a kínai politikai életben. A kommunista jelszavak kiváló táptalajra hullottak a kínai társadalomban,

⁴ Az autoritás alapvetően pozitív mibenléte, valamint az adott – egyetemes haszonnal járó – cél érdekében való alkalmazása.

⁵ Molnár Tamás (2002): Az autoritás és ellenségei. Kairosz Kiadó. Szentendre. pp. 39.

amely képes volt szoros párhuzamokat vonni az ősi, több ezer éves dogmák, valamint a Kínai Kommunista Párt jelszavai között. A kommunista vezetés gyakorlatilag testületi szintre emelte a császárkori Kína uralkodóinak autoriter hatalmi bázisát azáltal, hogy a kommunista jelszavakat az ideális módon felhasználva a párt vezetésére ruházta a nagy kínai közösség családfői szerepét. Mao Zedong uralmát gyakran a totalitárius diktatúrák közé sorolják, holott az 1949 és 1976 közötti évek hatalmi struktúrája, valamint a diktátor kezében lévő kormányzati-hatalmi eszközök sokkal inkább egy kevesek diktatúrája típusú, leginkább a testületi diktatúra követelményeinek megfelelő rendszert képeztek le. A Mao utáni korszak kormányzati rendszere már egyértelműen a kínai típusú szocializmus időszaka, amelyben a Kínai Kommunista Párt vezetése gyakorlatilag egy testületi autoriter szocialista rezsimet épített ki. A Kínai Kommunista Párt vezetői a XX. század végén, a XXI. század elején mindinkább felismerték, hogy hatalmuk tartós stabilitása a globalizáció folyamatai mellett csak akkor realizálható, ha a kínai társadalom individualista törekvéseit sikeresen visszaszorítva képesek a tradicionális családi értékek megőrzésére.

III. A filozófiai-vallási környezet hozzásegíti a Kínai Kommunista Pártot ahhoz, hogy megtartsa a hatalmát, azonban bizonyos mértékben korlátozza is annak szabad gyakorlásában.

A kínai filozófiai-vallási rendszer ugyanolyan mértékben szolgálja a kommunista párt érdekeit, mint amennyire behatárolja a lehetőségeit, és hatalmi korlátozó tényezőként jelenik meg. A császárkori Kínában az uralkodónak ténylegesen az alattvalói által alkotott család fejének kellett lennie. A császár volt a legfőbb családfő, az elsőszámú, a legnagyobb, a nemzet által alkotott család mindenekfelett álló atyja. A család fejének lenni azonban nem csak jogokkal, hanem kötelezettségekkel is jár. Ilyen kötelezettségnek tekinthető az is, hogy bár a filozófiai-vallási környezet megteremti a legitimáció alapját, azonban az állampolgárok életszínvonalának emelése – mint az atyai gondoskodás materializálódása – szintén megjelenik egyfajta legitimáló tényezőként. A Párt vezetői nem tehetnek bármit meg, az ősi vallási-filozófiai rendszer ugyanis komoly korlátozó erőként jelentkezik, amelynek jellemző példáját adta az

évtizedeket megélt születésszabályozási törvény, amely a XXI. század első évtizedének végére gyakorlatilag az ősi tradíciók követése miatt omlott össze.

IV. A Kínai Népköztársaság államszervezeti és kormányzati keretei számos klasszikus értéket próbálnak megőrizni.

A modern Kína államszervezetének kiépítése során a politikai elit megőrzött számos olyan kormányzati tradíciót, amelyek közül kiemelést érdemel a nemzetiségi politika. A nemzetiségek szerepének hangsúlyozása hozzájárul a társadalmi harmónia meglétéhez.

V. A modern Kína globális térnyerését nagymértékben elősegíti a klasszikus filozófiai-vallási háttér.

A kínai filozófiai-vallási környezet eredményeként a kínai vezetés rendkívül megfontolt és békés külpolitikát tud folytatni, amelynek során a tartós, azonban hosszú távon eredményt hozó intézkedések népszerűbbek, mint a kockázatos próbálkozások. A kínai külpolitikát az eredmények elérésében jelentős mértékben segítik a külföldön élő kínai migránsközösségek, amelyek tevékenységük révén gyakran függő helyzetbe hozzák a befogadó államokat.

A kutatói kérdések, valamint a hipotézisek felállítását követően összetett kép alakult ki. Bizonyossá vált, hogy sok esetben még tudományosan fel nem dolgozott területeket kell elsődleges elemzés alá vonni, illetve korábban meg nem húzott párhuzamok megvonására kell vállalkozni.

Egyértelművé vált a feladat, hogy az ókori filozófiai szövegeket, illetve a klasszikus kormányzati, vallási rendszerről készült feljegyzéseket, illetve történeti munkákat szükséges összehasonlítani – párhuzamba állítani – a mai kor Kínájának államszervezetéről, politikai életéről, nemzetközi kapcsolatairól, valamint mindennapjairól – filozófiájáról – szóló információkkal.

KUTATÁSI MÓDSZEREK ÉS FORRÁSOK

A kutatás metodológiája alapvetően forrásfeldolgozásra, valamint a Kínában tett utazás során szerzett tapasztalatokra épült.

A Kína keleti partvidékén folytatott utazás során alkalom volt a nagyvárosi⁶ közegen túlmenően megismerkedni a kisvárosi⁷ Kína sajátosságaival is. Az utazás során bepillantást nyertem egy kisvárosi kínai lakótelep mindennapi életébe. A lakosokkal folytatott beszélgetések során számos tapasztalatot sikerült szerezni az életvitelük, a szokásaik, a világról alkotott véleményük jellegzetességeiről, amely tudásanyag a későbbiekben hozzájárult a kínai attitűd értelmezéséhez. Sikerült tapasztalatokat szerezni a kereskedelemmel foglalkozó vidéki kínaiak – a vegyeskereskedését egyben lakásnak is felhasználó idősödő házaspártól kezdve, az európai nagykereskedőkkel kapcsolatot tartó cipőárusig – életével kapcsolatosan. Az éjszakai piacok világával való ismerkedés során számos, a kutatás során később lényegesnek bizonyuló kulturális többletinformációt sikerült gyűjteni. A két nagyvárosban töltött idő alatt, többek között egy sanghaji dizájnerrel kötött ismeretség révén a fiatal városi értelmiségi réteg mindennapjaival kapcsolatosan sikerült értékes információkat összegyűjteni.

A kutatómunkám során a magyar, valamint az angol nyelvű szakirodalmat tekintettem át a forrásfeldolgozás módszerével élve. A munka során, tekintettel a kutatási téma szerteágazó mivoltára, illetve arra a tényre, hogy a kutatás a különböző tudományterületek átfedésének feltárására törekedett, interdiszciplináris megközelítést kellett alkalmazni. Ebből adódóan a feldolgozott irodalom is sokrétű, tudományközi jelleget visel.

A politikai rendszerre, valamint az államszerveződési alapokra vonatkozó információk tekintetében rendkívül kiterjedt és alapos összefoglaló művek születtek magyar nyelven, olyan elismert szerzők tollából, mint Tóth Barna, Jordán Gyula vagy Polonyi Péter. A tanulmányok kellő alapot biztosítottak ahhoz, hogy célorientált kutatást folytassak az angol nyelvű tudományos irodalom irányába. Az angol nyelvű szakirodalom számos kínai szerző alkotására is kiterjed, mivel az ázsiai ország alkotóinak munkáit túlnyomó többségben a kínai eredetivel párhuzamosan angol nyelven is megjelentetik.

⁶ Shanghai, Hangzhou.

⁷ Yiwu, Dongyang.

Jacques Gernet, a kiemelkedő francia sinológus kínai társadalomról és történelemről született összefoglaló munkája mind a történelmi részletek kidolgozása, mind a társadalmi, szociológiai és politikai alakulások értelmezése során fontos ismeretanyaggal bővítette a disszertáció tudományos megalapozottságát.

A kínai filozófiával összefüggő szakirodalom – sajnálatos módon – magyarul szegényes, ezért elsősorban Tőkei Ferenc munkásságára voltam kénytelen hagyatkozni. Tőkei azonban többnyire az eredeti klasszikus kínai filozófiai szövegek magyar nyelvre átültetésével és kevésbé a magyarázatukkal foglalkozott. Ennek eredményeként művei kevés útmutatóval szolgálnak, ugyanakkor lényeges előnyt jelent, hogy bármely közvetítő nyelv nélküli fordításokkal szolgálnak. Ezáltal jelentősen kiküszöbölődik az esetleges fordítási jelentéstorzulások esélye. A kutatások során számos konfuciánus szöveg jelentéstartalmának a jelenkori törvénytörvényes szövegek eszmeiségével való összevetésére volt szükség. Elsősorban a konfuciánus szövegek értelmezése segítette elő a klasszikus, valamint a modern társadalomszerveződés és politikai-, jogi összefonódások feltárását. A Konfuciusznak, valamint közvetlen és távolabbi követőinek ránk maradt szövegei teremtették meg a kutatómunka alapját. A taoista szövegelemzések során válasz született a kínai társadalompolitikától való elhatárolódásának okaira.

Az ősi, totemista, valamint animista Kína, valamint az univerzizmus sajátosságainak rögzítése során Alekszej Fjodorovics Loszevnek (1893-1988), a XX. század egyik legnagyobb gondolkodójának a tárgyban született írásai nyújtottak útmutatót. Az eredetileg klasszika-filológus szovjet-orosz tudós a mitológia kutatás területén megkerülhetetlen jelentőségű életművet hagyott hátra. Loszev a nyugati mitológia kutatókat megelőzve fektette le a mítosz-fogalom meghatározásához máig nélkülözhetetlen alaptéziseket.

A kínai filozófiával kapcsolatos alapmű Feng Youlan „*A kínai filozófia rövid története*” című – mára klasszikussá vált – összefoglaló írása nem maradhatott ki a szakirodalom alapvető elemei közül. Feng az első és mind máig a legátfogóbb, nyugaton is ismert és érthető kínai filozófiai összefoglalót készítette el. Írása a világ legtöbb egyetemének sinológia szakán alapvető kötelező olvasmánynak számít.

A kínai filozófiai, vallási és politikai kötődésekhez Liu Xin, Adam Yuet Chau, Chen Weixing írásai nyújtottak jól használható támpontokat. Leonyid Sz. Vasziljev, Hans Küng és P. Szabó Sándor munkái pedig erős tudományos alapokkal szolgáltak a vallási, politikai és

jogi részek kidolgozásához. Fontos társadalmi többletinformációkat nyújtottak a kiemelkedő kínai író, filozófus Lin Yutang alkotásai.

Az Európai, valamint kínai családmódel történeti közös pontjainak kidolgozásához jelentős segítséget nyújtott Nagy Levente Sir Robert Filmer filozófiai nézeteivel összefüggésben végzett munkássága. A klasszikus keresztényi autoritás alapú gondolkodás kínai vallási nézetekkel történő összehasonlítása során pedig Molnár Tamás filozófus gondolatai jelentettek támaszt.

A kutatómunka során a XXI. századi lehetőségek maximális kihasználására törekedtem, ezért jelentős arányú internetes forrásfeldolgozást végeztem. A modern, információs társadalom vívmányai lehetőséget biztosítanak arra, hogy gyakorlatilag a megjelenés időpontjában, digitálisan váljanak elérhetővé a tudományos munkát elősegítő, illetve hivatalos dokumentumok. Terjednek továbbá az internetes folyóiratok is. Számos, forrásként megjelölt tanulmány csak internetes kapcsolat révén vált elérhetővé. A törvényszövegek, valamint számos tanulmány elsődleges forrásaként az internetet használtam.⁸

A modern információs társadalomban kiemelt szereppel bír a média. Az egyes médiumok gyakran mindennemű változtatás nélkül veszik át egymástól és közlik újra az információt. Az eredeti forrás gyakran nem, vagy csak indokolatlan pluszmunkával deríthető fel, ebből adódóan több forrás is elsődlegesnek tekinthető. A kutatási téma aktuális folyamatokra irányultsága, valamint a terület viszonylag szerény feldolgozottsága miatt számos, az elektronikus médiában megjelent hírközlés is a feldolgozott források között kapott helyet.

A kutatói kérdések, a hipotézisek, valamint a rendelkezésre álló források alapján kerülhetett sor a disszertáció főbb szerkezeti elemeinek meghatározására.

⁸ A kínai politikai és tudományos élet jellemzője, hogy gyakorlatilag a kínai nyelvű megjelenéssel egy időben az írárok angol nyelvű verziója is elérhetővé válik a weblapok által.

A DOLGOZAT SZERKEZETE

A disszertáció hét fő fejezetre tagolódik.

- Az első fejezetben bemutatom a bölcseleti vallási rendszert. Azon önálló alapokon építkező vallási-filozófia rendszer ez, amely kialakította a sajátos kínai néplelket. A bölcseleti vallási rendszer nem azonos az ég-Föld-ember harmóniájára, és azonos törvényszerűségeire építő univerzizmussal, azonban annak ősi szellemiségét kiinduló pontként felhasználva sok helyen mutat vele szoros párhuzamot. A bölcseleti vallási rendszerben a „hívők” vallásossága egész más külső jegyeket ölt, mint a nyugati vallási környezetben megszokottak. Az eltérő hitvilág, a filozófia-tudomány-hit hármas vallási szintéren végbemenő összefonódása az európai kutatókat sokszor jelentős értelmezési problémák elé állítja, ugyanis azok gyakran nem felelnek meg a nyugati világ vallási felfogásának.
- A második rész a Kínai Népköztársaság politikai rendszerének áttekintése, az intézményi tagozódás, a pártrendszeren és egyéb jellegzetességek nyomán. A fejezet célja, hogy pontos képet alkosson a konfuciánus hagyományokat követő hierarchikus államfelépítésről, amely ahogy a régmúltban, úgy a XXI. század kommunista Kínájában is jelentős támasza a kormányzati hatalomnak.
- A kínai születésszabályozás történetét feldolgozó harmadik fejezetben egy konkrét politikai akarat zátonyra futásán keresztül kívánok képet adni a bölcseleti vallási rendszer elevenségéről. A vallási, kulturális környezetet figyelmen kívül hagyó, nem kellő alapossággal kidolgozott szakmai, kormányzati döntés alapján meghozott születésszabályozási politika demográfiai kudarca, valamint a nagyvárosokban érzékelhető elvi elbukása hű képet ad a vallási hagyományok továbbéléséről.
- A negyedik fejezet a politikai vezetés azon törekvéséről szól, hogy törvényben írja elő a fiatalabb generációknak a szülők gondozását. A példa remek bizonyítéka annak, hogy a kommunista vezetés miként kívánja a vallási hagyományokat felhasználni annak érdekében, hogy a társadalom működőképességét garantálja. Az első fejezetben felvázolt családra vonatkozó

elvek, egytől egyig visszaköszönnek a pekingi kormányzat szülőlátogatási törvénytervezetében.

- Az ötödik fejezet a klasszikus kormányzati formák továbbélését kívánja bemutatni az autonómiaszabályozáson keresztül. A Kínai Népköztársaság több mint ötven nemzetiségének autonómiájával összefüggő jogszabályi háttér megismerése különös fontossággal bírhat abból a szempontból, hogy remekül példázza a Kínai Kommunista Párt klasszikus értékek felé fordulását.
- A hatodik fejezet témája a Kínai Népköztársaság nemzetközi szintén jelenleg betöltött szerepének ismertetése. A globális pozíciók, valamint az általános bilaterális kapcsolatrendszer leírásán túlmenően külön szerepet kap Magyarország és a kelet-közép-európai államok Kínával ápolt viszonyának bemutatása, továbbá az a versenyhelyzet, amelyben ezek az államok egymással állnak az ázsiai országgal ápolt kapcsolatok bővítése terén.
- A hetedik fejezetben a kínai típusú kommunizmus és a bölcséleti vallási rendszer szimbiózisából eredő következtetések összevetésén túlmenően a sajátos kínai hitvilág kapcsán a Kínai Népköztársaság hosszú távú perspektívái kerülnek felvázolásra. A kínai társadalom további fejlődésének lehetőségei, illetve a gazdasági, politikai és katonai világhatalmi státuszból eredő bel- és külpolitika előnyök és hátrányok alapjaiban hathatnak a kínai társadalom további fejlődésére. A globalizmus által terjedő világpolitikai folyamatok szélesedése a kölcsönös interakciók sorát válthatja ki, amelyek hatására Kínában is jelentős változások mehetnek végbe.

EREDMÉNYEK ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A kínai filozófiai-vallási rendszer és a Kínai Népköztársaságban zajló politikai folyamatok közötti kapcsolatok feltárására irányuló kutatómunka kezdete 2004-re tehető. A kezdeti, a kínai politikai rendszer sajátosságainak leírására törekvő tanulmányok készítése során azonban rövid időn belül nyilvánvalóvá vált, hogy a lényegi összefüggések feltárásához szükséges az európai, klasszikus szemlélettől elrugaszkodó, újszerű gondolkodás elsajátítása. A számos szerteágazó gondolati sík kikristályosodását követően indulhatott meg a további, éveken keresztül zajló, szűkített keretek közötti, koncentrált feltáró munka.

A kutatás során rögzült és meggyőződéssé vált az a korábbi feltevés, amely a Kínával kapcsolatos magyarországi tudományos munka fontosságára irányult. A globális folyamatok egyértelművé tették, hogy a XXI. század nemzetközi kapcsolataiban Kína szerepe tovább fog növekedni.

A kutatás során rögzítésre kerültek azok a tények, amelyek alátámasztják, hogy a bölcséleti vallási rendszer keretében Magyarországon is szükséges újraértelmezni a Kínával kapcsolatos kutatásokat. A kínai kormányzati módszerekben, mind több területen jelenítik meg a klasszikus kínai társadalom értékeinek növelése iránti igényt. A jövőben az ázsiai országban várhatóan tovább fokozódik az autoritás alapú társadalom életképességének hangsúlyozása, amelyet a jelenleg zajló globális folyamatok is alátámasztani látszanak. A Kínai Népköztársaság globális térnyerésének jövőbeli tendenciái csak abban az esetben prognosztizálhatók megfelelően, ha a témával kapcsolatosan folytatott kutatások során a korábbi, nyugati típusú gondolkodást felváltja egy a keleti gondolati sémákba belelátó, és azokkal azonosulni képes vizsgálati módszer.

A kutatómunka alapvetően sikeresnek tekinthető. Megállapítható ugyanis, hogy a kínai belpolitikában hatást gyakorló, előzetesen feltételezett tényezők és kölcsönhatások meglete igazolást nyert. A kutatás során továbbá feltárult számos olyan aspektus is, amelyek korábban a magyarországi Kína kutatások kapcsán nem kerültek látókörébe, ugyanakkor számos globális folyamat indokoltá tenné azok elvégzését.

A kutatómunka eredményei

- A kutatás legfontosabb célja a konfuciánus alapú, bölcséleti filozófiai-vallási rendszer mai kínai politikában való megnyilvánulásainak feltárására irányuló munka elvégzése volt. Az eredmények igazolták, hogy a klasszikus ideológia alapvetően befolyásolja a kínai társadalom szerveződését, a kínai emberek gondolkodását, valamint az ország vezetőinek cselekedeteit, többek között a törvényalkotási folyamatot, valamint a kormányzati tevékenységet és az államszervezési feladatok ellátását.
- Láthatóvá vált, hogy bár természetesen a globális kultúra nem hagyja érintetlenül a kínai társadalmat, azonban a hagyományos értékek jelenléte jelentős hatást gyakorol a társadalmi folyamatok alakulására, valamint a politikai vezetés lehetőségeire. Mint a kutatás során feltárásra került, az állami vezetés korlátozott képességeit jól példázza a születésszabályozási rendszer elbukása, amely nem csak kormányzati zsákutcának bizonyult, de ezen túlmenően újabb gyakorlati, elsősorban demográfiai problémákat is eredményezett.
- Bebizonyosodott ugyanakkor az is, hogy a kínai vezetés számára óriási előnyt is biztosít más kultúrkörbe tartozó államok irányítóival szemben a tradicionális kínai kultúra megléte. A korábbi feltevést igazolni látszik, hogy a kutatás során bizonyítást nyert annak a ténye, hogy a Kínai Kommunista Párt a saját hatalmon maradása érdekében fel tudja használni, valamint fel is használja a filozófiai-vallási rendszer teremtette lehetőségeket.
- A kínai pártrendszer elemzése során az is nyilvánvalóvá vált, hogy a politikai kultúra ezen szegmensében is érvényesülnek a bölcséleti filozófiai-vallási rendszer adta keretek. A Kínai Népköztársaságban jelenleg bejegyzett, összesen tíz párt tevékenkedése leképezi a hagyományos autoriter, családi alapú kínai politikai szerveződés klasszikus modelljét.

- Igazolódott az a feltevés is, amely szerint a Kínai Népköztársaságban jelen lévő családi alapú gondolkodás, a nyugati típusú individualista felfogáshoz képest számos előny forrása lehet a közösség szempontjából. Kína jelenlegi nemzetközi pozícióit azt jelzik, hogy a családi alapú, autoriter töltetű társadalmi berendezkedés a XXI. század új típusú, globális kihívásaival szemben eredményesebben tudja tartani a pozícióit, mint a nyugati liberális demokrácia.
- Bebizonyosodott, hogy a bölcseleti filozófiai-vallási rendszer lehetővé tette Kína számára azt is, hogy a világgazdasági válság ellenére folyamatosan és jelentős mértékben növelje befolyását a világban. A globális térnyerés sikeres kivitelezéséhez a Kínai Népköztársaság jelentős támogatást kap a bölcseleti filozófiai-vallási hagyományokat hűen őrző kínai migránsközösségektől.
- A Kínai Népköztársasággal összefüggésben végzett kutatások igazolták azt a mindinkább terjedő véleményt is, hogy semmi nem támasztja alá „*a demokratizálást mint növekedési stratégiát.*”⁹ A kínai állam fejlődése az autoriter politikai berendezkedés gazdasági fejlődésre gyakorolt pozitívabb hozadékait látszik igazolni.

A kutatómunka gyakorlati hasznosulásának lehetőségei

A kutatás nem titkolt célja volt, hogy olyan összefüggéseket tárjon fel, amelyeket a korábbi évtizedekben a magyar szakterületi kutatások mellőztek, valamint indokolatlanul elkerülték a magyar politikai vezetés érdeklődési körét is. Azáltal, hogy a Kínai Népköztársasággal folytatott bilaterális kapcsolatok az elmúlt években felértékelődnek, szükségessé vált a magyarországi Kína-kutatások ártértékelése is.

A kutatómunka során nyilvánvalóvá vált, hogy a magyarországi Kína-kutatás számos hiányosságot hordoz magában. A XXI. századi globális folyamatok bebizonyították, hogy Magyarországon is szükségessé vált a kínai politikai folyamatok társadalomtudományi aspektusokból végzett kutatása. A Tőkei Ferenc 2000-ben bekövetkezett halála óta eltelt több

⁹ Fukuyama, Francis (2005): Államépítés. Századvég Kiadó. Budapest. pp. 46.

mint tíz évben Magyarországon gyakorlatilag minimálisra csökkent a kínai filozófia kutatásával összefüggésben végzett szakmai munka.

A kutatás által feltárt összefüggések ugyanakkor fontos adalékot szolgáltathatnak a kínaiakkal kapcsolatot kiépíteni szándékozók számára. Magyarországon a kormányzat deklarált célja a Kínai Népköztársasággal fenntartott kapcsolatok további fejlesztése, ebből adódóan valószínűsíthetően a közeljövőben tovább növekszik a Magyarországra érkező kínaiak száma, valamint radikális emelkedést mutathat a Kínába utazó magyarok aránya is.

A tapasztalatok szerint ugyanakkor Magyarországon még mindig kevés, az eredményes kapcsolatfelvételhez szükséges kulturális információ áll rendelkezésre az ázsiai országról. Ezért szükséges olyan tanulmányok készítése, amelyek a kínai társadalomban ható filozófiai-vallási értékek feltárásával olyan háttér információkat szolgáltatnak, amelyek ismerete hozzásegíthet a kínaiakkal való könnyebb kapcsolatfelvételhez, illetve új utakat nyithat a magyarországi Kína kutatás terén.

A SZERZŐ LEGFONTOSABB A TÉMÁHOZ KÖTŐDŐ PUBLIKÁCIÓI ÉS ELŐADÁSAI

Publikációk:

Kasznár Attila (2013): A Kínai Népköztársaság a nemzetközi erőterben. (T)ERROR & ELHÁRÍTÁS 2013/2. pp 1-21.

Kasznár Attila (2012): A kínai befektetések régiós koordinációjának szerepe: Az EU és Magyarország kapcsolatai Kínával. A VIRTUÁLIS INTÉZET KÖZÉP-EURÓPA KUTATÁSÁRA KÖZLEMÉNYEI 7.. pp. 49-58.

Kasznár Attila, dr. Böröcz Miklós, Vági Attila (2012): Feltörekvő hatalmak megkülönböztető kompetenciái: A Kínai Népköztársaság, mint feltörekvő hatalom. In: Kristóf Péter , Kristófné Gungl Rita (szerk.): Metszetek, ahol gondolataink összeérnek: A Szent Györgyi Albert Kollégium tudományos antológiája. Lakitelek: Antológia Kiadó. pp. 251-270.

Kasznár Attila (2012): A Kínai Népköztársaság kelet-közép-európai gazdasági szerepe. In: Berghauer S , Dnyisztrjanszkij M , Fodor Gy , Gönczy S , Izsák T , Molnár J , Molnár DI (szerk.): Társadalomföldrajzi kihívások a XXI. század Kelet-Közép Európájában. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Beregszász. 2012. pp. 99-105.

Kasznár Attila (2011): Kínai közösség Magyarországon. In: Erdős Zoltán, Pálffy Eszter, Zárdai István Zoltán (szerk.): Törésvonalak: Politikai, szociális és kulturális hasadások a közép-európai társadalmakban a kora újkortól. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Intézet. Pécs. pp. 441-454.

Kasznár Attila (2010): A kínai kultúra Magyarországon. A VIRTUÁLIS INTÉZET KÖZÉP-EURÓPA KUTATÁSÁRA KÖZLEMÉNYEI 3-4. pp. 191-197.

Kasznár Attila (2010): A Kínai Népköztársaság vidékfejlesztési stratégiájának és mezőgazdaság-politikájának fejlődése 1949. és 1961. között. VIDÉK HANGJA MAGAZIN június. <http://mnvh.hu/ptPortal/index.php?>

Kasznár Attila (2010): A Kínai Népköztársaság vidékfejlesztési stratégiájának és mezőgazdaság-politikájának fejlődése 1961-től napjainkig. VIDÉK HANGJA MAGAZIN december. <http://mnvh.hu/ptPortal/index.php?mod=news&action=showNews&newsid=12069&lang=hu>.

Kasznár Attila (2010): Vallásosság Kínában. In: Grünhut Z , S Szabó P (szerk.): Vallás, politika, identitás. Publikon Kiadó. Pécs. pp. 115-124.

Kasznár Attila (2009): Az egyke kínai. DUNATÜKÖR 21. pp. 70-79.

Kasznár Attila (2008): A konfuciánus filozófia az államhatalom támasza Kínában. CET - CENTRAL EUROPEAN TIME 104. pp. 41-44.

Kasznár Attila (2008): Európai és ázsiai szabadságjogok: az egyén túlzott szabadságának, szabadosságának társadalmi veszélye. CET - CENTRAL EUROPEAN TIME 107. pp. 39-41.

Kasznár Attila (2007): Az ébredő sárkány, Kína. CET - CENTRAL EUROPEAN TIME 103. pp. 47-51.

Előadások:

A kínai filozófia vallási szegmense – *A Magyar-Kínai Baráti Társaság rendezvénye, Budapest.* 2013. november 6.

Őshonos és migráns nemzetiségek – *Nemzet, nemzetiség, állam, a pécsi Lengyel Ifjúsági Egyesület konferenciája, Pécs.* 2013. szeptember 12.

A Kínai Népköztársaság kelet-közép-európai gazdasági szerepe – *Társadalomföldrajzi kihívások a XXI. század Kelet-Közép- Európájában, Beregszász.* 2012. március

A kínai befektetések régiós koordinációjának szerepe – *V. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia, Kaposvár*. 2011. október 28.

Regionalizmus Kínában – *Fiatal Regionalisták VIII. Konferenciája, Győr*. 2011. október 14-15.

A hagyományos kínai filozófia hatása a mai kínai társadalomra – *Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Területi Bizottság Politológiai Munkabizottság Ülése*. 2011. június 6.

A kínai bevándorlók helyzete Magyarországon – *Kínai teadélután, Magyar Hadtudományi Társaság Biztonságpolitikai Szakosztálya, Biztonságpolitikai Szakkollégium, és Nemzetbiztonsági Szakosztály*. 2011. május 26.

Kínai kultúra Magyarországon – *IV. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia, Kaposvár*. 2010. november 12.

The EU's and Hungary's relations with China – *Borderless Europe International Conference, New horizons of the foreign issues section, Pécs*. 2010. október 18-19.

Kínai közösség Magyarországon – *Törésvonalak - politikai, szociális és kulturális hasadások a közép-európai társadalmakban a koraújkortól napjainkig, Kerényi Károly Szakkollégium, Pécs*. 2010. szeptember 13-14.

Vallásosság Kínában - *Vallás, politika, identitás konferencia II. szekció, Európa Kulturális Fővárosa Programsorozat. Pólusok Pécs*. 2009. április 3.

2007. április 12-14. A filozófia hatalma Kínában – *XXVIII. OTDK Társadalomtudomány Szekció, Politikatudomány I. szekció* A jövő nagyhatalma: Kína – *XXVIII. OTDK Társadalomtudomány Szekció, Politikatudomány II. szekció*

Többszereplős egypártrendszer Kínában – *Kárpát-medencei Fiatal Politológusok II. Konferenciája, Miskolc*. 2006. december 1-2.